

prišle njegove ebijonitsko-nazarenske teorije do vrhunca. Znani pisatelj povestij: „Vojska in mir“, „Ana Karenina“ in drugih znamenitih del za ljudstvo, v katerih se je izvečine oklepal evangeljskih nauk, padel je sedaj v skrajni skepticizem. Njegova glavna zmota in napaka je, da goni in tira vsako svojo misel in hipotezo do skrajnih posledic, kar pa ni nikdar in nikjer dobro. V tej knjigi se naravnost cerkvi in državi podtika krivda zaradi žalostnega in nenravnega stanja človeštva in ostro se loči cerkev od krščanstva. Na jednom mestu pravi tako: „Cerkve in krščanstvo sta dva nasprotna, med seboj sovražna elementa.“ Še močnejše udriha po vladah, in pravi, da vse, kar so si narodi pridobili, ni prišlo od vlade, ampak to so si narodi morali pridobiti s silo. Iz takih stavkov in nauk izvirajo seveda strašne posledice, kakor primeroma ta, katera je tudi glavna misel celi knjigi: „Pravo krščanstvo mora odpraviti vsako državo, in tako je bilo tudi v začetku. Šele nekrščanska (dekristijanizirana) cerkev se je uklonila željam vladarjev. Kadar bodo ljudje zapustili cerkve in se povrnili v pravo krščanstvo, tedaj bo nehalo vse gorje, katero prihaja od države. Taki ljudje bodo uničili državo samo.“ Takih, prav po anarhizmu dišečih stavkov nahajamo premnogo v tej knjigi.

Druge književne znamenitosti.

Die deutsche Sprachinsel Gottschee. Geschichte und Mundart, Lebensverhältnisse, Sitten und Gebräuche, Sagen, Märchen und Lieder. Von dr. Adolf Hauffen, Dozenten an der deutschen Universität Prag. Mit vier Abbildungen und einer Sprachkarte. Graz. Styria 1895. 8°. 466 strani. Cena 4 gld. 80 kr.

Kot novoletno darilo je to knjigo izdala Leonova družba. Pisatelj posvečuje knjigo svetlemu knezu Karolu Turjaškemu, vojvodi Kočevskemu itd. — V predgovoru pripoveduje dr. Hauffen, da je namerjal začetkoma izdati samo Kočevske narodne pesmi, toda snov se mu je zbirala polagoma, dokler ni sklenil izdati knjige, ki bi popisala vse Kočevsko. Narodne pesmi pa so ostale kljub temu še vedno najvažnejši in najtemeljitejši del vse knjige. Knjiga se deli v osem poglavij.

Prvo poglavje opisuje lego in kakovost kočevske naselbine (str. 1—7), drugo govori na kratko o naselitvi in zgodovini (8—19), tretje poglavje razmotriva govorico (19—33), četrto obdeluje življenje in kočevske javne razmere (33—46). Nošo in hišo opisuje peto poglavje (46—62), šesto preiskuje šege in navade, vraže in bajke (62—96), sedmo govori o pravljičah, pripovedkah, narodnih legendah in smešnicah, osmo pa o narodnih pesmih (130—166). Temu poglavju sledi kratek pregled, kako narodne pesmi opisujejo nekatere izraze (168 do 183).

V drugem delu se nahajajo zbrane narodne pesmi, največ z napevom (187—384), in potem pojasnila in opombe k posameznim pesmim (387 do 451).

Kaj naj porečemo o tem obširnem delu?

Oni, ki so doslej pisali o Kočevskem, večinoma niso bili kos tej težavni nalogi, deloma pa tudi še ni bilo dosti gradiva zbranega, da bi se dalo sestaviti tako znamenito delo. Nekateri pisatelji so obdelovali ali samo zgodovino ali so se bavili samo z narečjem. Večina jih ni umela niti kočevski, niti slovenski, zato tudi njih dela niso zanesljiva. Naš pisatelj pa ima vse zmožnosti za to nalogo. Strokovnjak v nemškem jeziku in slovstvu, zna kot rojen Ljubljčan tudi slovenski, in kočevsko narečje mu ni ptuje. Zato je njegovo raziskovanje korenito in nepristransko, razsodki se ločijo od drugih raziskovalcev.

K drugemu poglavju nam je opomniti, da je bila sedanja kočevska pokrajina naseljena pač že, predno so se priselili Kočevci, dasi bolj poredko, le mal del je bil morda popolnoma pust. Vjemamo se pa v tem, da so se okrog leta 1350. priselili Nemci bavarskega narečja, prihajajoč s Koroškega ali iz srednje Tirolske, kar priča jezik. Besedo „Kočevje“ razlaga iz slovenskega jezika. Zgodovino splošno prekratko obravnava, zakaj uprav zgodovina zanima vsakoga skoro najbolj. Tu pa preteče pet vekov na dveh straneh. Natančneje razpravlja o kočevskem narečju; posebno poučen je odstavek o sorodnosti kočevskega in koroškega narečja. Slovenski vpliv v glasoslovju kažejo soglasniki: *f*, *w*, *l* in *s*. Soglasnik *f* se izpreminja v Koč. govoric v *w*, *w* v *b*, *l* v poljski *ł*, *s* v *ś*. Slovenski vpliv se kaže tudi v nekaterih besedah in krstnih imenih. Škoda, da jih je le malo naštetih na str. 31.

Kočevska govorica se loči po krajevni različnosti v pet razrečij.

V četrtem poglavju riše Kočevca kot človeka, s čim se živi, kako obdeluje polje in kako krošnjari, kake domače izdelke napravlja za na prodaj; govori tudi o šoli, ljudski in obrtni, o gimnaziji in njenem podporniku Janezu Stampflu. Noša je bila Belokranjecem podobna. Pri moških je že izginila. Hiša ima nemško obliko, kakor sploh hiše po Dolenjskem. Vrata niso ob cesti, ampak na strani. Na str. 60 je pač pomota, da so cerkve zidane v romanskem zlogu. Vse so renesanške, le malo presbiterijev je gotiških.

Kar se tiče šestega poglavja, menimo, da je beseda pižen = tepežkati, sicer bi se morala nahajati tudi drugodi po Nemškem. Pri porokah bi bilo (str. 81) dostaviti, da spremljajo svatje ženina in nevesto k poroki, noseč na dveh palicah poprečko, kjer visé različne lepe rute.

Tradicionalno slovstvo vseh Indoevropejcev si je podobno, zato je kočevsko skoro popolnoma jednako slovenskemu, čemur se ni čuditi, če po-

mislimo, da Kočevce Slovenci povsodi obkoljujejo, da ž njimi po istih selih bivajo in da sklepajo ž njimi tudi zakone. Kar se pripoveduje na str. 98 in 99 o kačah, znano je tudi Slovencem. (Primeri A. Hribar: Oglar. Slov. Večernice 1891.) O vremenskih prerokih (str. 110) poje tudi neka slovenska legenda. Kar se pripoveduje o Hornberžanih, natvezuje se z malimi izjemami tudi Ribničanom, posebno smešnice: 1, 3, 4, 7, 11, 22, 24. Sploh po Kranjskem je znana 12.

Natančno in obširno govori dr. Hauffen o narodnem pesništvu. Kočevske narodne pesmi deli v štiri skupine: 1) v one, ki so jih prinesli iz prejšnje domovine, kakšne dve tretjini vse zbirke, 2) ki so nastale v novi domovini, 3) ki so si jih izposodili od Slovencev ali Hrvatov, in 4) ki so se preselile novejši čas iz drugih dežel na Kočevsko.

Vse narodne pesmi so kaj preproste. Redkoma govoré o kraljih, grofih, vitezih, menihih, rudarjih in veslarjih, ki so Kočevcu neznani. Kočevci ne poznajo lovskih, planinskih pesmij in štirivrstičnic. Značilno je za kočevske pripovedne pesmi, da so nekatere vrstice, ki se pogosto ponavljajo, kar okorele. Zato treba le malo zapomniti si, da moreš predavati dolgo pesem. Ritem je skoro brez izjeme jambski, kitice dvovrstične ali trovrstične, rime neznane. Zakaj? Ker so se prvotni samoglasniki preveč izpremenili, in ker pevci tako počasi pojó, da bi se rima komaj čutila. Pristavili bi tudi, da Kočevci sploh premalo pojó in so zato izgubili posluš za rime, ki zahtevajo pri pevcu vajeno uho. To utegne biti tudi vzrok, zakaj niso vsprejeli več pesmij od slovenskih sosedov. Le okrog 20 pripovednih pesmij je slovenskega izvora po menenju dr. Hauffen-a. Pesmij in pesemc se nahaja v zbirki 168. Niso vse, kar se jih poje po Kočevškem, zakaj nabrane so le po nekaterih krajih; pisatelj pa upa, da je prav s to zbirko nanje opozoril.

Pesmi deli v tri skupine, v nabožne pesmi in legende (1—43), v balade in ljubavne pesmi (44 do 101), pesmi ob prilikah in otroške pesmi (102 do 168).

Za te pesmi je trebalo osnovati posebno pisavo. Pisatelju se je precéj posrečila, vendar bi nam in morda tudi drugim bolj ugodil, ko bi bil uporabil slovensko pisavo, s katero bi lahko vse zapisal, saj je provzročil razlike slovenski jezik.

Pesmi iz prejšnje dóbe preveva pobožen čut, ki je vzel celo pesmim iz slovenščine posnetim posveto stran. Kar pojó Kočevci o sv. Gregoriju, pojó drugodi o svetem Izidorju. Lepa je pesem o

sv. Lenartu, kjer drevesa govoré, kaj bo iz njih lesa. Spomin na turške boje se je le malo ohranil. Zanimiva je številka 44 „De mērarin“, ki je baje ostanek Kudrun-epa. (Nachklang des mittelhochdeutschen Kudrun-Epos), številka 45 pa je prost prevod slovenske Lepe Vide. Prebirajoč te pesmi smo se zopet prepričali, kako pridno se je učil naš Prešeren pri narodnih pevcih; da, celó snov je zajemal iz narodnih motivov, recimo: „Povodnji mož“ (številka 72), „pesem od zidanja cerkve na Šmarni gori“ (št. 80) in „Turjaška Rozamunda“ (št. 74).

Dr. Hauffen je največ truda in prostora posvetil narodnim pesmim in pojasnilu z opombami. To pojasnilo dokazuje, da je pisatelj večak v tradicionalnem slovstvu. Samo pripomočkov navaja pet strani! Vsako pesem primerja sorodnim pesmim drugih narodov. Vselej izkuša dognati, je-li kaka pesem slovenskega vira ali ne. Zato se ozira na slovenske zbirke: Janežič: Cvetje, 1852; E. Koritko: Slov. pesmi Kr. naroda 1839—1844; St. Vraz: Narodne pesni 1839; J. Scheinigg: Nar. pesmi Kor. Slov. 1889; B. Krek: Slov. nar. pravljice in pripovedke; Valjavec: Nar. pripovedke 1890. Na druge pesmi se ne ozira. Zakaj ne? Zato, ker žal niso zbrane. Koliko gradiva je raztresenega po Novicah in drugih listih, po knjigah družbe sv. Mohorja in v zasebnih zbirkah! Tudi primerjajoč kočevske šege in vraže slovenskim je imel težave, ker nimamo posebnih zbirk. Škoda, da se je oziral skoro le na Krauss-ove nezanesljive spise: „Sagen und Märchen der Südslaven“ 1883, in „Sitten und Brauch d. S.“ 1885, manj pa na Navratilov spis v Letopisu Matice Slovenske (l. 1885.—1888., 1890., 1892.) in nič na dr. Jos. Pajka: „Črtice“ in dr. G. Kreka: „Einleitung“. Čudno se nam zdi tudi, da ne navaja slovenskih člankov o Kočevškem, vzlasti da je prezrl J. Parapata, ki je vendar Schröderju pomagal in sam več spisov priobčil, posebno najboljši in najtemeljitejši zgodovinski sestavek o Kočevju v Letopisu Matice Slovenske 1874.

Jezik je vsestranski lep, oblika knjigi čedna. Končujoč častitamo mlademu učenjaku na tem znamenitem delu.

Ker smo govorili o tradicionalnem slovstvu, izražamo še željo, da bi nas kmalu oveselila izdaja slovenskih narodnih pesmij in narodnega blaga sploh in sicer v dvojni izdaji, v strokovnjaški in v izbrani za ljudstvo. Oj, da bi kmalu izšla zbirka, za katero se snov zbira že več let na Dunaju, da ne bodo zajemali ptujci, o nas pišoč, vedno iz kalnih virov!

V. S.